

## چه کسانی پشت کودتای نوژه بودند؟

۲۲ بهمن ۱۳۹۶ ساعت ۲۳:۵۷

برژینسکی مشاور امنیت ملی کارتر بعد از شکست در طبس گفته بود: «در هر حال، در پایان این گفت و گوها به ما اجازه داده شد طرحهایی را برای عملیات تلافی جویانه در نظر بگیریم، ولی تصمیم اجرای این نقشه‌ها به بعد موکول شد.»

کافه تاریخ- مقاله تاریخی

انقلاب اسلامی مقدمه تغییری اساسی در ترکیب ساختار قدرت و نخبگان سیاسی در ایران بود، که به طور عمده روحانیون و افراد عادی مذهبی را جایگزین مقامات سکولار کرد. به عبارتی، نخبگان سیاسی ایران پس از انقلاب تغییر کردند و برخی از افراد و نهادهای رژیم قبلی حذف و یا کنار گذاشته شدند. در این شرایط برخی از افراد که خواستار بازبانی قدرت و جایگاه قبلی خود بودند و یا کسانی که نتوانسته بودند در نظام جدید به اهداف مورد نظر خود دست یابند، به فکر تغییر ساختار سیاسی کشور و یا کودتا علیه نظام موجود افتادند. از این رو علاوه بر ترور برخی از شخصیت‌های انقلابی، تحرکاتی تحت عنوان کودتا نیز طراحی شد که مهمترین آن کودتای نوژه میباشد. این کودتا به قصد بازگرداندن بختیار به قدرت صورت گرفت و در نهایت ناکام ماند. با این مقدمه کوتاه، در ادامه به نحوه شکل گیری این کودتا و افراد دخیل در آن پرداخته میشود.

کودتای نوژه در آغاز شکلگیری

کودتای نوژه با نام اصلی نقاب، در ۱۸ تیرماه ۱۳۵۹ فاش شد. این کودتا به فاصله کمی بعد از شکست آمریکا در عملیات طبس اتفاق افتاد. از این رو برخی از تحلیلگران، عوامل خارجی از جمله آمریکا را عامل اصلی طرح کودتا میدانند. چنانچه برژینسکی مشاور امنیت ملی کارتر بعد از شکست در طبس گفته بود: «در هر حال، در پایان این گفت و گوها به ما اجازه داده شد طرحهایی را برای عملیات تلافی جویانه در نظر بگیریم، ولی تصمیم اجرای این نقشه‌ها به بعد موکول شد.»<sup>۱</sup> البته علاوه بر آمریکا که بنا به دلایل سیاسی چندان از تأسیس حکومت جمهوری اسلامی، راضی نبود؛ برخی از کشورهای خارجی و به خصوص کشورهای عربی از جریان کودتا آگاه بوده و کمک‌هایی به آن کرده بودند. «عربستان سعودی برای اجرای عملیات، یک چک ۱۰ میلیون دلاری اعطا کرده بود، سازمان جاسوسی اسرائیل موساد نیز نقش مهمی در شناسایی افراد مخالف انقلاب در داخل کشور و معرفی آنها به

بختیار داشت.» ۲ عوامل داخلی کودتا نیز متشکل از برخی افراد ساواک و ناراضیان حکومت جمهوری اسلامی بودند که تصمیم داشتند با انجام کودتا، امام (ره) را به شهادت برسانند و بختیار را به جای او به کشور بازگردانند.

### عوامل داخلی کودتا

عملیات نوژه با جذب تعداد زیادی از خلبانان و افراد نظامی که بسیاری از آنها بازنشسته نیز بودند، از پایگاه هوایی نوژه طرح ریزی میگردید. نوژه در ۵۰ کیلومتری همدان قرار دارد و بنا به ویژگیهایی جهت انجام عملیات مناسبت به نظر میرسید. از جمله آنکه این پایگاه دارای هواپیما بود، از نظر مسافت، به تهران نزدیک بود و مهمتر از همه آنکه شک و تردید کمتری به آن میشد، یعنی احتمال شناسایی و یا مشکوک شدن به آن نسبت به پایگاههایی که در تهران یا شهرهای مهمتر بودند، کمتر بود. همچنین «از آنجا که پایگاه نوژه نقطه شروع و هدایت کودتا بود، کودتاچیان تعدادی عناصر نفوذی در داخل پایگاه داشتند تا با کمک آنها بتوانند راحتتر آنجا را تصرف کنند. یکی از افراد نفوذی داخل پایگاه نوژه، سروان سلیمانی افسر عملیات پایگاه بود که در شب حمله در -پست فرماندهی قرار داشت.» ۳ علاوه بر سلیمانی، از شخصی به نام بنی عامری هم به عنوان شخصیت کلیدی کودتا نام برده می شود. گفته میشود «بنی عامری در مقام رئیس شاخه عمل و شاخه نظامی کودتا از پاریس به تهران بازگشت و مشغول جذب افراد -اطلاعاتی و نظامی از اداره دوم ارتش و مأمورین ساواک منحل شد.» ۴ همچنین از دیگر نامهایی که به دخالت در کودتا دیده می شود، آیتالله شریعتمداری است.

نام آیت الله شریعتمداری بعد از انقلاب با مخالفت با برخی از اصول قانون اساسی و نیز کودتای نوژه همراه بود. وی به دنبال اعلام موجودیت حزب جمهوری اسلامی که مؤسسان آن مورد تأیید امام نیز بودند، حزب خلق را در مخالفت با برخی اصول انقلاب و نظام جمهوری اسلامی تشکیل داد. اعضای اصلی این حزب با برخی از اصول نظام از جمله قانون اساسی سر ناسازگاری داشتند. شریعتمداری در ابتدا به قانون اساسی معترض بوده و قانون اساسی رژیم پهلوی را کاملتر میدانست. بر این اساس بنا به دو دلیل اصلی، شریعتمداری و ارتباط با او، گزینه مناسبی جهت کودتا بود. «یکی ناآرامی‌هایی بود که حزب خلق مسلمان در آذربایجان برای حمایت از وی به راه انداخته بود و کودتاگران امیدوار بودند با جلب نظر وی حمایت این حزب و مقلدان آذری او را به دست آورند. دوم این که بختیار از قبل با این روحانی بلندپایه حوزه آشنایی داشت و مطمئن بود که وی از این اقدام حمایت خواهد کرد.» ۵

طبق طرح قرار بود کودتا در صبح روز ۱۸ تیر اجرایی گردد، اما کودتا بر اثر عواملی لو رفته و کودتاگران ناکام میمانند. در رابطه با علت لو رفتن کودتا و شناسایی عوامل آن روایات مختلفی گفته شده است اما مهمترین عامل به افشاگری یکی از افراد مرتبط با -کودتا باز میگردد. آیتالله خامنهای که در آن زمان یکی از اعضای شورای انقلاب بود، در رابطه با افشاگری یکی از افراد کودتا می گوید فردی نیمه شب به او مراجعه کرده و ماجرا اینگونه شرح میدهد که «در پایگاه همدان اجتماعی تشکیل شده و تصمیم بر یک کودتایی گرفته شده، پولهایی به افراد زیادی داده‌اند، به خود من [خلبان] هم پول دادند. عده‌ای از تهران جمع می شوند می‌روند همدان و شب در همدان این کار انجام می‌گیرد. بعد می‌آیند تهران، جماران و چند جا را بمباران می کنند.» ۶ بدین ترتیب با به

دست آمدن سایر شواهد و افشاگریها، کودتا شناسایی و خنثی میشود. بعد از کودتا تعداد زیادی در رابطه با جریان کودتا شناسایی و دستگیر شدند؛ اما بسیاری از آنها «از جمله ۵۱ نفر از بازداشت شدگان به طور غیرقانونی آزاد شدند»<sup>۷</sup> و همین موضوع باعث شد تا برخی از زوایای پنهان و مبهم ماجرا آشکار نگردد. گروهی معتقدند که افراد آزاد شده از عوامل اصلی کودتا بودند که به طرق مختلف و با نقشه‌های سازماندهی شده و به واسطه بنی صدر، از بازجویی مبرا گشتند تا عوامل اصلی کودتا و نقش کشورهای چون آمریکا مشخص نشود. با این حال آنچه که مهم است، عدم موفقیت کودتا و ناکامی کودتاچیان در رسیدن به اهداف طرح ریزی شده بود که علیرغم فضای نابسامان و آشفته کشور در فاصله کمی بعد از انقلاب، نتوانست به پیروزی برسد.

نتیجه گیری:

کودتای نوژه، عملیات براندازی نظام جمهوری اسلامی ایران در سال ۵۹ بود که به کمک برخی از کشورهای خارجی و عوامل حکومت قبلی یعنی رژیم شاه طراحی شد؛ اما به دلایلی همچون ضعف داخلی طرح کودتا، عدم همراهی مردم و بدنه اصلی ارتش و لو رفتن کودتا از سوی عوامل داخلی، با شکست فاحشی روبرو و در عمل ناکام ماند.

فهرست منابع

۱. علی تراشی، [کودتای نوژه حقارتی دیگر برای آمریکا، مرکز اسناد انقلاب اسلامی](#)، و ر، ک: سایروس ونس، همان، ص ۱۹۵ ۲.
- امیر قربانی، کودتای نوژه، گذرستان، نشریه الکترونیکی تاریخ سیاسی معاصر ایران، ص ۱۳۰
۳. محمدی ری شهری، خاطره‌ها، جلد اول، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ص ۱۳۵
۴. مجتبی تهمی، گل محمد بهمنی، فتح الله رسولی، سیاست آمریکا در قبال ایران طی دوره جنگ تحمیلی، تهران، مرکز چاپ وزارت امور خارجه تهران، ۱۳۸۰، ص ۱۶۸
۵. قربانی، همان، ص ۳۶
۶. قربانی، همان، ص ۱۳۲
۷. ری شهری، همان، ص ۳۳۹

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/۳۶۶۲۴/چودند-نوژه-کودتا-پشت-کسانپ>